

Сокиран Федір Михайлович,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

СЛІДЧИЙ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Успішне розслідування кримінальних правопорушень, викриття винних і встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні багато в чому залежить від оволодіння працівниками слідства тактичними прийомами та застосування їх на практиці. Вирішення цієї задачі залежить, перш за все, від успішного виконання окремих слідчих (розшукових) дій, де знання тактичних прийомів є визначальним фактором. Працівники слідства у своїй діяльності в процесі розслідування кримінальних проваджень застосовують тактичні прийоми, методи та засоби, розроблені юридичною наукою, в основному криміналістикою та судовою психологією.

І в цьому питанні неостанню роль відіграє слідчий як суб'єкт застосування прийомів психологічного впливу під час розслідування кримінальних правопорушень.

Психологічний вплив, що застосовується під час проведення певних слідчих (розшукових) дій, не є вимаганням «потрібних» для слідчого свідчень. Тактичні прийоми психологічного впливу, якщо вони правильно застосовуються, мають вибіркову дію – лише стосовно осіб, яким важко відтворити сприйняте раніше, або згадати забуті факти, або тих, які дають навмисно неправдиві свідчення або відмовляються від дачі свідчень. Тут психологічний вплив є корисним і цінним – він сприяє одержанню від допитаного вірогідної доказової інформації [1].

У першому випадку такими надійними прийомами психологічного впливу є відновлення асоціативних зв'язків шляхом нагадування або збудження слідів афектів, викликаних раніше та зафіксованих у підсвідомості емоцій, моторних реакцій, образів, відтворення обстановки сприйняття; зняття розподіленості уваги шляхом її акцентування; активізація установок і емоційно-вольової сфери тощо. Ефективність таких прийомів психологічного впливу є досить високою.

Долаючи намагання дати неправдиві свідчення, слідчий повинен пам'ятати та застосовувати для одержання адекватної доказової інформації лише законні, морально-етичні прийоми психологічного впливу. Звертаючись до почуттів допитаного, слідчий має знати, що вплив виключно на почуття є ризиковим через те, що виникає цілком реальна ймовірність отримати неправдиві свідчення під впливом, наприклад, страху, злості або інших негативних чинників.

Якщо особа обрала позицію протистояння, дає неправдиві свідчення, то певний позитивний результат для одержання вірогідної доказової інформації може дати лише такий тактичний прийом психологічного впливу як стимулювання позитивних якостей особи, яка бере участь у кримінальному провадженні.

У процесі проведення слідчих (розшукових) дій їх учасники (свідки, потерпілі) попереджаються про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих свідчень, що певним чином впливає психологічно на цих осіб і в багатьох випадках (за результатами проведених нами бесід зі свідками та потерпілими) дає позитивні результати, тобто спонукає їх відмовитись від наміру дати неправдиві свідчення і, не приховуючи нічого, розповісти про відомі їм факти.

У Кримінальному процесуальному законі містяться норми, які дозволяють застосовувати технічні засоби при розслідуванні кримінальних правопорушень. Так, у ньому перелічені конкретні дії, які має право виконувати слідчий із застосуванням науково-технічних засобів [2]. Поряд із цим, наголошуючи на важливості фіксації доказової інформації за допомогою науково-технічних засобів, законодавчо введено також і дозвіл на фотографічний спосіб фіксації результатів пред'явлення для впізнання як людей, так і предметів, виміри, фотографування, складання планів і креслень під час огляду. Тобто застосування науково-технічних засобів прямо допускається законом. Але тут виникає лише одне принципове питання, яке вже багато років дискутується у вітчизняній літературі, а саме: питання про критерії допустимості застосування науково-технічних засобів [3].

Аналізуючи результати негативного впливу при застосуванні науково-технічних засобів на психологію слідчого, треба зазначити, що нерідко сам факт застосування їх слідчим або за його дорученням фахівцем (наприклад, під час огляду місця події) створює психологічне підґрунтя для недбалої та непродуманої фіксації обстановки та її деталей у протоколі. Тому може статися так, що у протоколі слідчим фіксується одне, а на фотознімках відбито інше, майже непов'язане з записами у протоколі, що позбавляє слідчий огляд пізнавальності, утруднює використання його результатів у доказуванні. Слідчий зобов'язаний застосовувати науково-технічні засоби для забезпечення надійності та об'єктивної фіксації, не знижуючи разом із тим активності та цілеспрямованості своєї пошукової роботи.

На завершення хотілося б акцентувати увагу слідчих, що правильно застосовані ними у рамках закону й етики прийоми психологічного впливу при розслідуванні кримінальних правопорушень можуть принести позитивний результат у встановленні об'єктивної істини у провадженні.

Список використаних джерел

1. Сокиран Ф.М. Психологічний вплив на досудовому слідстві: // Криміналістичний вісник: наук. практ. зб. ДНДКУ МВС

України; НАВС. – К., ПК «Типографія від А до Я», 2018. - №1 (29) – С. 81 – 86.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n387>.

3. Гончаренко В. И. Научно-технические средства в следственной практике. – К., 1984. – 195с.

Сорохан Ілона Юрївна,

судовий експерт сектору трасологічних досліджень відділу криміналістичних видів досліджень Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

АСПЕКТИ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Протягом останніх 150 років судова експертиза пройшла шлях від епізодичного проведення почеркознавчих, дактилоскопічних і інших криміналістичних експертних досліджень до розробки наукових засад судової експертизи, створення нових її видів, систематичного (для більшості видів судових експертиз) їх проведення. Розвиток судової експертизи продовжується і сьогодні. З'являються нові види і об'єкти судової експертизи, нові методи і методики, сучасні науково-технічні засоби і автоматизовані інформаційні експертні технології [1, с. 73].

Вагомий внесок у розроблення інноваційних напрямів розвитку судової експертизи зробили: Т. В. Авер'янова, Г. К. Авдєєва, В. П. Бахін, П. Д. Біленчук, Р. С. Белкін, А. В. Дулов, М. І. Долженко, М. В. Жижина, В. А. Журавель, В. О. Коновалова, І. І. Когутич, М. В. Салтєвський, І. В. Гора, Н. Б. Нечаєва, В. В. Тіщенко, Ю. В. Черноус, Б. В. Щур, Ю. В. Шепітько, М. Г. Щербаковський та інші вчені. В окремих роботах розглядаються питання інновацій у судовій експертизі та проблеми їх застосування у практиці (Г. К. Авдєєва, В. А. Журавель, В. Ю. Шепітько та інші). Водночас є низка теоретичних і практичних проблем формування концепції інновацій у судовій експертизі, яка залишається нерозробленою або належить до дискусійних.

Сьогодні перед сучасною судовою експертизою та кожним із її напрямків постійно постають нові завдання, важливі теоретико-методологічні проблеми, які спрямовані на вивчення та врахування сучасних тенденцій науково-технічного прогресу, глобальних і епідемічних загроз світовому співтовариству, їх впливу на формування криміналістичних знань. Тому, в реаліях сьогодення, одним із пріоритетних завдань судової експертизи є дослідження та